

1913

Donderdag 11 september

19:30

Driek Buntinckx deed zijn rechterhand een paar keer open en dicht. De lange werkdag in de boomgaard zat erop. In de paardenstal aten de twee Brabanders snuivend van de haver en het hooi dat hen weer op krachten moest brengen. Hij kon zelf ook best een hap gebruiken. Een dag plukken aan de voet van de Vinkenbergholde je maag uit en je kreeg er pijnlijke vingers van. Driek keerde op zijn stappen terug naar het hoge poortgebouw om het erf af te sluiten. Het lag ingesloten tussen het woonhuis, de stallen en de schuren. Allemaal eigendom van zijn vader, die ze van zijn eigen vader had geërfd, samen met het land rondom.

In de mesthoop naast de stal dampte alleen paardenmest. Koeien hadden ze al twintig jaar niet meer, sinds de dood van zijn moeder. Hij was amper vijf jaar oud geweest. Voor de deur van de oude koestal zat een zwaar traliewerk dat diep in de muur verankerd en met een hangslot ver-grendeld was.

Driek stak het erf over en schopte zijn klompen uit voor hij de keuken binnenstapte. Aan het plafond hing een gepekeld achterbout. Hij sneed er een vliemetje af. Hij hield het tussen duim en wijsvinger tegen het avond-

licht dat door de keukenvensters naar binnen viel. Door het rode flardje heen zag hij het silhouet van de perenboom die in de zomer een koele schaduw over het erf wierp. Hij flapte het stuk vlees op zijn tong en sloot de ogen. *Nu krachtig op het vlees zuigen, dan snel een paar keer uitademen.* Zijn neus vulde zich met zoete vleesgeur en pekellucht. Driek nam de wetstaaf van het aanrecht en joeg die over de snee van het mes. Hoe dunner de reepjes, hoe intenser de smaak. Hij trok de ham stevig tegen zijn buik aan en legde het mes tegen het bot. Daar zaten de beste stukjes. Wat droger dan de rest omdat die het laatst werden aangesneden.

Uit de eetkamer klonk een donkere stem. Achiël Buntinckx was aan het tellen. Zoals elke vrijdagavond becijferde hij de inhoud van de spaarkist. Driek had nooit anders geweten dan dat zijn vader aan het einde van iedere week een zwart metalen geldkistje uit de onderste lade van het dressoir in de voorplaats haalde. Veel werk zou hij deze keer niet hebben, dacht Driek. Het kistje was zo goed als leeg. Binnenkort zou de boerderij verkopen hun enige optie zijn. De plukkers hadden de voorbije dagen goed werk verricht, maar hij had ze nog een week of twee nodig voor de resterende oogst en het opruimen achteraf. Dan volgde de bemesting van de boomgaarden. Die mensen moesten betaald worden. Vorig jaar was het vlak na het botten zo hard gaan vriezen dat de oogst gehalveerd was. Daarna hadden ze het nieuwe stuk grond gekocht aan de voet van de Vinkenbergh. Je kon er het Hoogbos zien liggen, waar het Belgische Limburg diep in dat van Nederland dringt. Ze hadden ook jonge boompjes gekocht om het nieuwe land mee te beplanten. Die zouden pas over een

jaar of twee voldoende fruit dragen. Hun geld was zo goed als op.

Uit de eetkamer kwam een luide vloek. Achiel was klaar met tellen, nog sneller dan verwacht.

Ze moesten dringend extra geld vinden. Een vaste bron van inkomsten, waarmee ze in hun dagelijkse onderhoud konden voorzien. Vee. Opnieuw het vee en de zuivel in, dat moesten ze. Voor Driek was het duidelijk wat hen kon redden. Maar zou die verdomde dwarskop in de eetkamer weer in een furie schieten als hij nog eens met dat voorstel aankwam? Alle boeren in de streek hadden zich intussen op de veeteelt gestort. En het bracht ze bovendien mooie centen op. Zijn vader kon de boot toch niet blijven afhouden omdat zijn vrouw bij het melken was gestorven. Achiels wil was wet, al was zijn tirannie tanende. Driek besloot vanavond opnieuw over het vee te beginnen. Hij had geen andere keus en wist dat zijn vader hem niet meer gammel zou slaan, al voelde hij bij iedere uitbarsting nog altijd de botten onder zijn huid ineenskrimpen. Zijn lichaam had een lang geheugen. Hij hing de ham aan de haak en keek naar het mes in zijn hand. Het was scherp genoeg om met één haal een keel tot tegen de nekwervels door te snijden. Maar die vent bij de geldkist was en bleef zijn vader, de enige enige familie die hem nog restte. Misschien was hij zo gewelddadig geworden door de veel te vroege dood van zijn vrouw. Misschien ook niet. Driek veegde het mes schoon met een droge handdoek en legde het in de lade van de keukentafel.

‘Pa, hoeveel zit er nog in de kas?’

‘Niet genoeg. We zitten door ons geld heen. De plukkers kunnen we nog net betalen en waarschijnlijk kan er

een laatste lot nieuwe bomen af om de rest van de akker aan de Vinkenberg vol te planten. Daarna moeten we terugvallen op het strikte minimum.'

Driek schraapte zijn keel.

'We kunnen toch een paar koeien kopen? Melk, kaas, kwark, dat verkoopt allemaal heel goed.'

Achiel Buntinckx keek voor het eerst op van de bankbiljetten en de muntjes die voor hem op keurige hoopjes waren gestapeld. Er trok een schaduw over zijn ogen.

'Ik wil er niets over horen.'

'Maar denk toch na, pa. Kijk naar Frans Smet. Die loopt met een kleine kudde en verdient mooi geld aan kaas en boter bovenop zijn fruitoogst.'

Achiel sloeg met een nijdige beweging zijn platte hand op het grenen tafelblad. De knal klonk hard in de kamer. Die ouwe was verdomme nog sterk.

'Zit er stront in je oren? Ik wil geen vee meer! Ik krijg nog liever de pest!'

Driek zag in het tegenlicht van het venster hoe door Achiels opeengeperste lippen een wolk van spuugdruppels de kamer in sproeide. Hij wilde terugschreeuwen. *Dan krijg je toch verdomme de pest, stomme zak! En de cholera en de apengriep! Hoe sneller je crepeert, hoe beter voor iedereen!*

'Goed, maar dan weet ik niet hoe we de winter doorkomen,' zei Driek.

'Op water en droog brood. Dan is het maar zo.'

Driek zocht de blik van zijn vader. Zijn rechterhand balde zich samen.

'Je weet heel goed waarom ik hier geen koeien meer wil,' zei Achiel, iets rustiger nu. Driek ontspande zich weer. Ja, dat wist hij, al kon hij zich daar weinig van herinneren.

Het leek alsof het slot op zijn herinneringen groter was dan dat op het traliewerk van de koestal.

‘Het houdt geen steek, pa. Je moet het verleden toch een keer laten rusten.’

Achiel antwoordde niet. Hij keek Driek recht in de ogen en ademde luid. Zijn zware knuisten lagen als afschrikwapens aan weerszijden van het geld.

‘Ik ga naar boven,’ zei Driek.

In zijn kamer rook het naar nat herfstgras en smeulende eikenblokken. Hij liet zich op zijn bed ploffen. De veren onder de matras knarsten door het plotse gewicht. De toekomst is belangrijk nu. Zijn vader zwaaide voorlopig nog de plak, maar lang zou hij dat niet meer volhouden. Achiel was sterk, maar zijn gezondheid ging de laatste tijd duidelijk achteruit. De voorbije winter had hij een rammelende hoest op zijn borst gekregen. Driek kon zich niet herinneren dat zijn vader ooit met een borstverkoudheid had rondgelopen. Intussen moest hij wachten en toezien hoe de boerderij ten onder ging aan de koppigheid van één man. Driek veerde van het bed en opende zijn donkere houten wandkast. Op zijn tippen tastte hij rond op het schap boven de hemden en het zondagse pak met krijtstreepjes dat hij bij Guust in Sint-Martens-Boven had laten maken. Ooit zou hij hier misschien in trouwen. Hij botste met zijn duim tegen een houten voorwerp, greep wat voorzichtiger rond en haalde een sigarenkistje tevoorschijn. Het was kromgetrokken van ouderdom. Driek klikte het klemmetje los en opende het deksel. Twee metalen soldaatjes te paard, een Pruisische en een Franse kurasier met pluimhelmen. Die had hij van zijn moeder cadeau gekregen toen hij vier was. De enige spullen die hem direct

met zijn moeder verbonden. Amper anderhalf jaar later was ze gestorven. Nou ja, gestorven. Er lag ook nog een velletje papier in het kistje.

Hij ging weer op zijn bed zitten. Met dat vodje moest hij voorzichtig omspringen. Hij haalde het stukje papier tussen zijn duim en wijsvinger uit de sigarenkist. Het was in tweeën gevouwen en voelde even zacht aan als een katoenen laken dat al veel te lang niet meer gewassen was. Aan de linkerkant zag je nog de rode kantlijn die nu vaal-oranje was uitgeslagen. De overdwarse scheurrand aan de onderkant van het papier verging in stoffige rafeltjes. Driek sloot zijn ogen. Hij hoefde niet naar de letters te kijken om te weten wat ze zegden en hoe ze eruitzagen. Zelfs na zestien jaar kon je ze nog goed lezen. Alsof Adèle ze pas onlangs dwars over de lijnen heen had gekrast. Je kon zien dat ze hard op de pen had geduwd. De letters waren dik en lelijk en onregelmatig. Ze was gehaast geweest.

Ik moet nu dringend weg. Ik leg later wel uit waarom. Ik kom terug om je te halen. Verstop dit briefje – Adèle.

Waarom schreef ze zoiets, als dit het laatste was wat ze ooit nog van zich zou laten horen? Sindsdien geen brief, geen telegram, niets. De avond ervoor hadden ze nog samen in de boomgaard gespeeld. Toen hij de volgende ochtend wakker werd, zag hij dit briefje achter de halsband van zijn beertje zitten. Sinds die dag bleef hij zich afvragen waarom. De zus die op haar vijftiende zonder morren het hele huishouden overnam. De zus die de klappen opving

die voor hem waren bedoeld. De zus die met hem speelde, hem beschermdde, hem graag zag.

‘Verdomme, Adèle.’ Je draagt toch niet vier jaar lang dag in dag uit zorg voor je kleine broer om er dan op een morgen plots niet meer te zijn. Dat spoorde gewoon niet. Driek voelde een steek door zijn maag. Ze zou toch niet...

‘Nee, dat kán gewoon niet.’ Ze moest nog in leven zijn. Ergens.

Waarom ook haalde hij dit briefje iedere keer weer uit? Driek legde Adèles zinnen weer in het sigarenkistje, stapte naar de kast en liet het kistje op het bovenste schap vallen. Hij moest proberen om haar uit zijn hoofd te zetten. Aan de toekomst denken. Dat was nu belangrijk.

Driek hoorde zijn vader de overloop oversteken. In een opwelling liep hij naar de deur en trok die open.

‘Waarom ben je eigenlijk nooit op zoek gegaan naar Adèle?’

Achiel hield abrupt halt. Hij liet een stilte vallen, ijzig en scherp als een pegel in het holst van de winter, en beet zijn zoon dan toe.

‘Omdat ze zich door een plukker heeft laten verleiden. Hier is geen plaats voor sloeries. Als ze ooit terugkomt, zorg ik er eigenhandig voor dat ze het erf nooit meer verlaat.’

‘Adèle een sloerie? Daar geloof ik de kloten van!’

Driek gooide de deur met een klap weer dicht.

1913

Woensdag 1 oktober

07:00

Vanuit de deuropening van de keuken keek Driek naar de lucht. Voor de eerste keer in weken was die wolkenvrij. Dat mocht ook wel eens. Alle nattigheid van de afgelopen tijd was niet bevorderlijk voor de kwaliteit van het fruit. Hij keerde terug naar binnen om zijn jas te pakken. Hij was alleen. Achiel lag nog in zijn bed. Dat deed hij wel vaker de laatste tijd. Tot laat in de ochtend in zijn nest blijven liggen. Driek knoopte zijn jas dicht. Het was veel te koud voor de tijd van het jaar. Als de oogst nu maar meeviel. Anders zaten ze goed in de rats. Hij wilde een sjaal om zijn hals slaan, maar halverwege bevroor zijn beweging. Daar had toch iemand geroepen? Hij verwachtte geen bezoekers en wie wilde er nu op een vroege woensdagochtend naar de Buntinckx-boerderij komen.

‘Hallo!’

Toch. Daarbuiten riep iemand. Aan de overkant van het erf, bij het poortgebouw, stonden twee mannen bij de inrijpoort. Die hadden ze zelf kunnen openmaken, want hij had eerder die ochtend de paarden naar de weide gebracht en de poort niet meer op slot gedaan. Driek stapte op hen af. Alsof iemand hun een teken had gegeven, namen de twee tegelijkertijd hun petten af.

‘Wie zijn jullie?’

Driek moest nog de helft van het erf oversteken. Geen van de mannen gaf antwoord.

‘Wat willen jullie?’ vroeg Driek nog eens toen hij bij hen was aangekomen.

‘Hallo, Herr Boentinckx,’ zei de linkse man, terwijl hij hem de hand reikte.

Driek slikte. Hij zette een stap achteruit. Een zure herinnering aan wat een Duitse plukker had aangericht kwam bij hem boven.

‘Herr Boentinckx, wij komen uit Duitsland.’

Alsof hij dat zelf niet had kunnen raden.

‘Het schijnt dat u appels van superieure kwaliteit teelt. Wij wonen in de Eifel en werken bij de grootste schnapsbranderij in de regio. Onze branders zijn altijd op zoek naar het beste fruit en iemand vertelde ons dat u rode sterappels verbouwt. Wij willen graag een groot deel van uw oogst opkopen. We zullen het gewicht moeten afwachten, maar we schatten dat we u ongeveer vijfentwintigduizend Belgische franken zullen kunnen betalen.’

Driek hield even zijn adem in. Vijfentwintig ton. Dat was zowat driekwart van wat ze in een topjaar met de appels verdienden.

‘U krijgt nu meteen een voorschot van dertig procent. Dat is veel geld, dus reizen we met zijn tweeën, voor de veiligheid.’

Als hij Duitsers niet zo grondig verachtte, zou hij deze mannen bijna sympathiek vinden. Hij verbeet zijn afkeer. Haalde diep adem.

‘Ehm... ik moet nachdenken.’

‘Ja natürlich. Neemt u gerust de tijd.’

Dertig procent was wel een dikke achtduizend frank. Daarmee kregen ze weer ruimte om te investeren.

‘Ik moet dit met mijn vader bespreken. Komt u even mee.’

Driek wees in de richting van de achterbouw waar de keuken zich bevond en liep het tweetal voor.

‘Wacht hier,’ zei hij, schopte zijn klompen uit en rende naar boven.

‘Pa! Met een beetje geluk zijn we gered voor dit jaar!’ Driek klopte op de slaapkamerdeur van zijn vader. Er klonk gehoest.

‘Wat wil je?’

‘Er staan twee opkopers buiten, die een flink pak van de oogst willen kopen. Vijfentwintigduizend frank.’ Achiel stommelde uit de slaapkamer.

‘Hoeveel zeg je daar?’

Zijn adem stonk als het achterste van een varken.

‘Vijfentwintig,’ zei Driek terwijl hij zijn hoofd opzij-draaide om de walm te ontwijken.

‘Da’s veel. Ben je zeker dat je het goed hebt gehoord? Ach, laat maar, ik ga zelf met die mannen praten, geef mij twee minuten.’

Achiel trok zijn broek aan, moffelde er zijn knielange hemd in en kruiste zijn bretellen over zijn schouders. Op zijn kousen liep hij naar beneden. Hij stopte aan de keukendeur. De twee mannen stonden buiten te praten en hun stemmen waren duidelijk tot in de keuken te horen. Achiel draaide zich bokkig om naar Driek.

‘Het zijn Duitsers,’ siste hij.

‘Met veel geld.’

‘Het zijn Duitsers, zeg ik je. Daar komt alleen maar narigheid van.’

Dit keer zou Driek zich niet laten doen. Hij had zijn eigen weerzin niet opzijgeschoven om gekoeioneernd te worden door de vent die hem toevallig in het leven had geschopt.

‘Duitsers zijn goede en correcte werkers, dat weet jij ook. En ze hebben het bij zich, pa. Een stapel briefjes waarmee we een hele hoop kunnen doen. Als er een andere manier was...’

‘Geen sprake van!’

Achiel sprak niet, hij gromde.

‘Geen Duitsers!’

Driek stapte naar voren en gaf zijn vader een stomp tegen de schouder.

‘Als jij het niet regelt, dan doe ik het wel.’

Zulke kansen boden zich geen twee keer aan.

‘Hallo!’

Driek beende op de twee mannen af.

‘We nemen jullie aanbod aan.’

Hij stak zijn hand uit met de handpalm naar boven.

‘Boter bij de vis. Butter zum Fisch.’

De Duitsers keken elkaar fronsend aan, maar leken te begrijpen wat hij bedoelde.

‘Er is nog één voorwaarde, Herr Boentinckx. We brengen onze eigen plukkers mee. Het zijn opgeleide mannen, die zorgzaam met het fruit omgaan. Er mogen geen kepen of putten in komen, want één rotte appel kan de smaak van de schnaps ruïneren. We betalen onze plukkers zelf, die kost hoeft u niet te dragen.’

Dat betekende nog eens extra winst. Hij zou wel gek zijn als hij dit aanbod afsloeg, hoe pijnlijk het ook was.

‘Goed. Ik ga akkoord.’

De Duitser die de uitleg had gegeven schudde Drieks karig uitgestoken hand. Hij nam een enveloppe uit zijn binnenzak en knikte naar zijn metgezel.

‘We dragen elk een deel van het geld. Bitte schön.’

Driek nam de twee omslagen aan en opende er een van. Er zaten vier geel-groene briefjes van duizend frank in. Zulke had hij nog niet dikwijls gezien.

‘Danke. Ehm...’

Driek keek snel om naar de keuken, maar Achiel was niet meer te zien. En nu? Wat deed je in zo’n geval?

‘Willen jullie misschien iets drinken? Trinken?’

‘Nein danke, Herr Boentinckx. We keren terug naar Duitsland om het goede nieuws aan onze mensen te vertellen. Over anderhalve week zien we elkaar terug. Mijn naam is Erich Hartmann en mijn collega hier heet Georg Lind.’

‘Ik ben Driek. Driek Buntinckx.’

‘Ja, dat wisten we al.’

Erich Hartmann glimlachte en stapte in de richting van de poort.

‘Auf Wiedersehen, Herr Boentinckx.’

* * *

Achiel stond naast het venster in de schaduw van de muur. Hij keek de twee bezoekers na terwijl ze door de poort uit het zicht verdwenen. Zijn vuisten ontspannen zich. Twintig jaar. Zo lang was het geleden dat er nog Duitsers op de boerderij hadden rondgelopen. Hij had ze weggejaagd. Hij moest wel. Achiel pakte zijn zakdoek, veegde zijn voorhoofd af en snoot luid zijn neus. Hij zou spijt

kunnen hebben van wat er toen was gebeurd, maar dat had hij niet. Hij had nooit geprobeerd zijn driftbuiën onder controle te krijgen. Hij was gewoon zoals hij was. Toegegeven, hij had een kort lontje, maar hij was gelukkig ook spaarzaam. *Wie verspilt, rijdt tegen mijn kar.* Dat had hij van zijn eigen vader geleerd. Of beter gezegd, die had het er bij elk foutje bij hem ingeramd. Wanneer er kruimels op de tafel achterbleven, kreeg hij van hem een dreun tegen zijn kop. Om nog maar te zwijgen over wat gemorste melk. *De melk.* Achiël zuchtte. Om te leren wat schaarste echt betekende, kreeg hij als kind soms een week lang maar één boterham per dag. Hij walgde van zijn vader en had gejuicht toen die stierf. Maar die gierigheid kreeg hij er niet meer uit. In omstandigheden als deze, waarin het geld dramatisch slonk, kwam ze natuurlijk goed van pas. Het was een deugd, geen last, om zuinig om te springen met wat je had, al was hij soms de enige die er zo over dacht.

Ze moesten iets doen aan hun inkomsten, dat wist hij ook wel. Maar niet dit. Achiël keek nog eens door het raam. Die twee waren hem alvast onbekend. En ook de firma waarvoor ze werkten, kende hij niet. Hij zuchtte diep. Het waren die Duitsers of opnieuw overschakelen op beesten. Dat laatste was geen optie. Hij zou voorzichtig moeten zijn, maar met een beetje geluk kwam hij ermee weg. Hij kon het wel de baas. Zoals met Adèle, dat had helemaal fout kunnen aflopen, maar kijk, dat probleem had zichzelf opgelost.

Achiël glimlachte.

‘Wat sta je te monkelen?’

‘Moei je met je eigen zaken, verdomme! Wat heb je hun gezegd?’

‘Op 10 oktober komen ze de pluk opstarten met hun eigen ploeg.’

‘Maar dat kunnen we toch niet betalen!’ riep Achiel.

‘De plukkers werken op hun kosten.’

‘En waar leggen we ze te slapen, heb je daar al aan gedacht?’

Het kon geen kwaad om wat oppositie te voeren en op die manier te verbergen dat hij zich er al bij had neergelegd. Ze zouden er een smak geld mee binnenhalen en wat was er belangrijker dan dat?

‘In de oude hooischuur. Daar is toch plaats genoeg nu we geen vee meer hebben.’

‘Mja...’

Als hij Driek in de waan kon laten dat hij de beslissingen nam en hij diens afkeer voor Duitsers kon laten smeu-
len, bleef alles onder controle.

1893

Woensdag 22 november

05:00

Het was pas vijf uur in de ochtend en aardedonker. Adèle had een extra sjaal uit de keuken meegegrist en over haar hoofd en schouders gelegd. Ze liep door haar eigen ademwolkjes heen terwijl ze zich met opgetrokken schouders naar de koestal haastte. Door een kier in de deur viel een schuine lichtstreep op de kasseien voor de stal. Langs de grote melkkannen. In de rechtse zat al warme, vers gemolken melk die ijle dampsliertjes loste in de bevroren lucht. Zolang een kan niet vol was, stond het deksel schuin open, omdat die dingen altijd klemden. Adèle duwde de deur open. De warmte van de koeienlijven omhulde haar als een deken. Haar moeder zat gehurkt op een lage kruk. Haar voorhoofd rustte tegen de lies van Saartje, hun beste koe. De stralen die Adèles moeder tussen duim en wijsvinger uit de spenen perste, spoten luidruchtig in de emmer en vormden romig schuim dat langzaam naar de rand opschoof.

‘Mama, ik kom je helpen.’

Adèle deed haar sjaal uit en hing hem aan een spijker in de muur.

‘Da’s erg lief, meisje, en het komt goed uit. Ik moet na het melken meteen voor het ontbijt zorgen, want je vader

wil naar de melkerij om over nieuwe prijzen te onderhandelen. Hij wil natuurlijk zijn zondagse pak aan. Dat moet ik nog strijken. En zijn hemd ook.'

'Ja, dat weet ik. Daarom ben ik hier.'

Leonie keek om en glimlachte. Ze zag er tegelijk ontroerd en bedroefd uit. Adèle wist wat het betekende wanneer haar vader orders gaf. Hij stond geen fouten toe. Aan niemand. Ze wist dat er geen kreuk in dat hemd zou mogen zitten of de kans was groot dat haar moeder een stomp in haar zij of op haar rug zou krijgen. Die waren nog te verdragen, maar de klappen in haar gezicht waren onuitstaanbaar. Hij sloeg dan altijd met de rug van zijn linkerhand zodat de dikke ring aan zijn middelvinger haar jukbeen raakte.

'Dank je wel, Adèle. Maak je Mara's uier al schoon? Daar staat de emmer met heet water. De vod ligt erin.'

Mara stond naast Saartje. Adèle nam de vod uit de emmer, wrong het overtollige water eruit en wurmde zich tussen de twee dieren. De ruwe spenen vulden haar hele hand.

'Net op tijd mama, ze laat haar melk al lopen.'

Adèle haastte zich naar de emmer en en griste een kruk mee bij een poot. De emmer schraapte met een hol geluid over de vloer terwijl ze hem onder Mara's uier schoof en de tokkelende melkdruppels op de metalen bodem vielen. Ze bond een hoofddoek om en leunde met haar voorhoofd tegen de flank van de koe. De melk spoot in de emmer. Ze sloot de ogen en ademde de weeë geur van de rauwe melk gulzig in.

Leonie verschoof haar kruk en stond op met een lichte kreun. Haar emmer moest behoorlijk vol zitten. Ze

schuifelde de stal uit. Adèle stopte met melken. Haar emmer was al bijna voor een kwart gevuld. Misschien kon ze hem snel even leegmaken om haar vingers te ontspannen en dan weer door te gaan. Er zat een kramp in haar duim aan te komen, dan zou ze toch even moeten ophouden. Ze pakte de emmer met de schuimende melk onder de koe vandaan en holde naar de deur. Die stond nog op een kier waar ze net door kon. Adèle kon Leonie niet meer ontwijken. Haar emmer tuimelde uit haar handen. In de stilte van de ochtend klonk het holle geluid van het metaal op de kasseien als de grote klok voor de hoogmis in de toren van Onderdorp.

Met opengesperde ogen keek Leonie haar dochter aan.

‘Kindje toch! Hopelijk heeft hij het niet gehoord. Ik haal water, ruim jij je emmer op. Vlug!’

Ze draaide zich om en rende in de richting van het huis terwijl Adèle de emmer opraapte. Er zat een bluts in de zijkant. Leonie stopte abrupt en keerde op haar stappen terug.

‘Neem het water uit de stal, lieverd, snel!’

Adèle wilde de stal binnenlopen, maar haar benen kwamen niet in beweging. Ze klampte zich vast aan de emmer voor haar borst. Leonie duwde haar de stal in.

‘Snel toch, alsjeblieft! Breng me de schuurborstel, hààst je!’

Leonie pakte zelf de emmer met warm water en doofde op haar weg naar buiten de olielamp in de stal. Vanuit de stal keek Adèle naar haar moeder, die de helft van het water over de melkplas stortte en met korte en snelle halen de blauwige verdunning in alle richtingen uiteen begon te schrobben. Ze pakte de emmer weer op en goot de rest

van het water over de kasseien uit. Adèle voelde haar spieren ontspannen, bijna alle sporen waren weg. Er dreven alleen nog wat lichte striemen onder haar klompen, die haar moeder achteruitwijkend wegschuurde. Toen leek ze tegen iets op te botsen. Er ontsnapte een korte gil uit haar keel terwijl ze opsprong als een opgespannen veer.

‘Wat is hier gebeurd?’

Leonie keek naar de grond en antwoordde niet.

‘Wat is hier gebeurd, vroeg ik!’

Adèle deed een stap achteruit. Omdat haar moeder de olielamp had uitgeblazen, voelde het veiliger in het donker.

‘Ik vroeg je wat!’

Achiels stem klonk luider.

‘Ik... ik heb een beetje melk gemorst.’

Vanuit haar schuilplaats hoorde Adèle ontzet hoe haar moeder loog om haar te beschermen. Ze deed een stap naar voren.

‘Mama...’

De handbeweging die haar moeder achter haar rug maakte, brak haar zin af.

‘Een béetje melk!?’

Achiel zette langzaam zijn handen in de heupen. Zijn mondhoeken zakten naar beneden en hij ademde luid.

‘Ik hoorde een hele emmer op de grond kletteren! Weet je wel wat voor...’

‘...het was nog geen halv...’

Adèle blokkeerde haar adem onder haar stembanden. De klap van Achiels hand op de wang van Leonie maakte een droog geluid. Het hoofd van haar moeder helde zwaar naar rechts.

‘Onderbreek me niet wanneer ik iets te zeggen heb!’

Hij riep alsof iemand hem buiten de hoefmuren moest kunnen horen.

Leonie raapte haar hoofddoek op die op de grond was gevallen.

‘Het was niet mijn bedoeling je te onderbreken.’

Adèle wilde haar hoofd afwenden, maar bleef kijken. In het donker aan de overkant van het erf bewogen zich twee gestalten. Het getier had hen allicht uit hun slaap gehaald. Misschien durfden zij Achiel tot bedaren te brengen want zelf was ze niet in staat ook maar een voet voor de andere te zetten. Haar moeder hield zich kranig terwijl haar vader niet leek in te binden.

‘Het was echt nauwelijks een halve emmer.’

‘Ik was niet uitgepraat!’

Achiel haalde weer uit. Leonie wilde haar gezicht met haar hand beschermen, maar was niet opgewassen tegen de brute kracht. Het leek alsof ze zichzelf een opdonder verkocht. Ze wankelde een beetje terwijl Achiel weer begon te roepen.

‘Ben je helemaal achterlijk! We leven van die melk. Iedere druppel die jij morst, kan ik niet verkopen. En dan laat jij een emmer op de grond vallen.’

‘Achiel, de koeien laten hun melk lopen. Als we zo doorgaan, verliezen we meer dan ocharme dat beetje dat nu tussen de kasseien gelopen is.’

‘Ga je me nog belachelijk maken ook!’

Hij zag helemaal bleek. Zijn bovenlichaam draaide wat naar achteren. De knokkels van zijn vuist werden puntig en wit.

‘Jij moet me niet tegenspreken!’

Hij briede. Hij haalde opnieuw uit naar Leonie,

maar verloor zijn evenwicht. Er werd aan zijn arm getrokken.

‘Godverdju, wát...?’

Met opeengeklemden kaken boorde hij zijn blik in die van de jonge Duitse plukker die tussenbeide was gekomen.

‘Jij stomme debiel!’

De jongeman antwoordde niet meteen, maar keek Achiel beheerst aan.

‘Bitte langsam, Herr Boentinckx, bitte.’

‘Wie denk jij eigenlijk wel dat je bent, snotneus?’

De jongen zag de slag niet aankomen. Zijn oog incasseerde een vuist. Hij viel met een schreeuw languit op zijn rug en greep met beide handen naar zijn gezicht. Er liep bloed en doorzichtig vocht vanuit zijn ooghoek naar zijn oor.

‘Achiël, wat doe je nu?’

Leonie wilde de jongen te hulp springen, maar Achiel gaf haar met zijn elleboog een stomp net onder haar borstbeen.

Adèle zag hoe de linkerknie van haar moeder een plotselinge knik maakte. Ze viel met haar hoofd op de rand van de melkkan en gleden slap op de grond. Even keek haar vader geschrokken naar het gevolg van zijn drift. Maar dan verkilden zijn opengesperde ogen weer. Hij zag Adèle staan en staarde haar strak aan. Haar moeder lag aan zijn voeten zachtjes te kreunen terwijl de kasseien onder haar hoofd donker kleurden.

‘Wat doe jij hier, godverdomme?’

Adèle moest iets doen. Langzaam maakte ze zich los uit haar verlamming en stapte behoedzaam in de richting

van haar moeder. Ze tilde haar hoofd op en depte het met haar schort.

‘Papa, we moeten de dokter halen. Mama is er erg aan toe.’

Ze piepte meer dan dat ze sprak. Er druppelde bloed uit de neus en de oren van haar moeder. Ze keek op naar haar vader. Hij stond nog altijd op dezelfde plaats, met zijn benen wijd uit elkaar, alsof hij een vijand opwachtte voor een gevecht.

‘Het is te laat voor de dokter. Hij daar heeft haar vermoord. Die Duitse schurk heeft haar vermoord. Hij heeft me zo woest gemaakt dat ik niet zag dat je moeder achter me stond.’

Achiel wees in de richting van de jongeman, die door zijn vriend werd weggesleept. Hij keerde Adèle de rug toe en stapte naar het huis.

‘En jij gaat straks mijn hemd strijken!’ riep hij voor hij de keuken binnenging.

Adèle ademde oppervlakkig en snel. Het leek alsof een klomp verdriet in haar luchtpijp vastzat en zich met geweld door haar keel wilde prangen. De twee jongens waren nu bij de schuur aan de overkant van het erf gekomen. Een van hen zat kreunend tegen de muur aangeleund en liet zijn bloedende oog deppen door zijn vriend.

‘De dokter...’

Ze kon haar eigen gefluister zelf amper horen. Ze slikte.

‘Haal de dokter!’

De jongeman die het oog van zijn makker verzorgde, keek kort in haar richting. Hij legde zijn hand op de schouder van zijn vriend en vroeg hem iets. De vriend knikte,

waarop de jongeman opstond en op Adèle kwam toegelopen. Hij keek even in de richting waarin Achiel was verdwenen en hurkte naast haar. Hij nam zacht haar bovenarm vast.

‘Geht es?’

Adèle keek hem aan zonder iets te zeggen. Eén tel hield de aarde op met draaien. Het was de eerste keer dat een jongen haar aanraakte. Maar dan kwam haar verdriet los en baande zich met jammerende snikken een weg naar buiten. De jongen legde twee vingers op de pols van haar moeder.

‘Komm, wir bringen sie ins Haus und dann hole ich den Arzt.’

De jongeman legde voorzichtig een hand op Adèles schouder.

‘Mein Name ist Albert.’

‘Ik heet Adèle. Bedankt om me te helpen.’

‘Hilf mir, schnell.’

Albert duwde zijn armen onder de romp en de benen van Leonie en tilde haar in één beweging tegen zijn borst.

‘Halt ihr den Kopf.’

Leonies blonde haar zat vol roodbruine striemen. Adèle pakte haar moeders hoofddoek en hield hem tegen haar slaap terwijl Albert voorzichtig maar gedecideerd het huis binnenstapte.

‘Leg haar in de kamer aan het einde van de gang. Ik haal intussen een schone doek en vers water. Ga door de keuken en de eetkamer naar rechts en dan aan het einde van de gang.’

Adèle zwiepte het rode geruite gordijntje onder de gootsteen opzij om bij de teil te kunnen. Ze duwde de

pomparm een paar keer op en neer voordat die helder koud water begon aan te zuigen en het gorgelend in de teil spuwde.

‘Ich hole den Arzt.’

Adèle schrok. Albert stond vlak achter haar. Ze rook de geur van bos en droog hooi en draaide zich om. Op zijn gezicht lag een zachte glimlach. Hij stak zijn hand naar haar uit en streelde haar wang. Ze wilde hem om de hals vliegen maar bleef staan, als versteend.

‘Ich komme so schnell wie möglich zurück.’

Adèle bukte zich, nam twee verse handdoeken en de teil en vond haar stem terug.

‘Dank je en haast je alsjeblieft. Zeg tegen de dokter dat het een ongeluk was. Mijn vader is in staat om je te vermoorden als je iets anders vertelt.’

Albert draaide zich om en spurtte het erf af.